

begeerte van het volk naar wezenlijken invloed op den gang van zaken is in beginsel door de omwenteling van 1795 vervuld. Vergeleken daarbij is het van ondergeschikt belang, dat die volksinvloed onder Willem I, gelijk trouwens ook al in den Bataafschen tijd, grootendeels illusoir werd gemaakt. Het komt in de eerste plaats op het beginsel aan, en daarom staat 1848, hoe belangrijk ook op zich zelf, toch bij 1795 verre ten achter. Meer dan 1848 — en veel meer dan 1840 — maakt 1795 scheiding. Men kan geen periode der oude Republiek in één tijdvak samenbrengen met het Vereenigd Koninkrijk; figuren als Willem IV en Willem I, als Brunswijk en Van Maanen, loopen te zeer uiteen: de Revolutie ligt er tusschen.

De Revolutie ligt er tusschen. Dezelfde opmerking dringt zich op aan wie het karakter van den in 1813 herboren staat vergelijkt met dat van de oude Republiek ten aanzien van den godsdienst, volgens den Franschen gezant Noël „point plus délicat ici qu'en France" ¹⁾.

De Republiek der Vereenigde Nederlanden was een Gereformeerde staat. Vrucht van de Hervorming der 16de eeuw, vertoonde zij ook het karakter, dat de Hervorming hier aannam, het Gereformeerde, Calvinistisch karakter. De Gereformeerde kerk was de publieke, de eenig erkende kerk. Niet alleen dat allen, die ambten of bedieningen bekleedden — daartoe ook degenen, die onderwijs gaven, hetzij aan 's lands academiën, hetzij aan Latijnsche en aan wat wij lagere scholen zouden noemen — tot haar moesten behooren, de Overheid belastte haar ook met werkzaamheden in verband met de huwelijksluiting, welke ten deele ook bindend waren voor niet-Gereformeerden. Zij trad ook rechtstreeks als Gereformeerde Overheid op, zij hield den Zondag als den dag des Heeren, schreef biddagen uit en bevorderde de belangen der Gereformeerde religie in de overzeesche gewesten door zending onder de Heidenen, in de Europeesche statenwereld door steun aan geloofsgenooten — politieken steun of ook wel van anderen aard: de Staten-Generaal hebben b.v. wel Hongaarsche bijbels laten drukken; in het eigen land onderwierp ze andersdenkenden, inzonderheid de Roomschen, aan beperkende bepalingen en oefende ze censuur op de drukpers.

¹⁾ Gedenkstukken 1795—1798, p. 64.